

แนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา
เป็นแหล่งมรดกโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน*
GUIDLINES TO PREPARING FOR THE REGISTRATION OF THE HALA-BALA
FOREST AS A WORLD HERITAGE SITE BY INVOLVING COMMUNITY
PARTICIPATION PROCESSES

นินุสรา มินทรศักดิ์*, นาเดีย ปายอ, คมวิทย์ สุขเสณีย์, ฐานกุล กุฎิกักดี, ภูตรา อาแล
Ninusra Mintrasak*, Nadia Payo, Khomvit Suksanee, Thanakul Kutiphakdee, Putra Arelear
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Science, Yala Rajbhat University, Yala, Thailand
*Corresponding author E-mail: ninusra.m@yru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมข้อมูลจัดทำแผนการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน
สู่การเตรียมความพร้อมการจดทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก และ 2) สร้างการรับรู้ให้ชุมชนในการผลักดัน
ป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง
ได้แก่ ผู้นำในพื้นที่ จำนวน 3 คน กลุ่มประชาสังคมและประชาชนในพื้นที่ จำนวน 6 คน กลุ่มองค์กรภาคีภาครัฐ
และเอกชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 2 คน รวมจำนวน 11 คน และ ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคม จำนวน 40 คน โดย
กระบวนการวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดเวที
ประชาคม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีสอบสามเส้าเพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบที่ได้ศึกษา จำแนกและจัดระบบข้อมูลออก
ให้เป็นระบบ แล้วตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า 1.
การรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อมการขึ้นทะเบียนมรดกโลกของป่าฮาลาบาลานั้น ควรร่วมกำหนดกลยุทธ์
และวิธีการร่วมกันและมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน โดยออกมาเป็นโครงการต่างๆที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ป่าฮาลาบาลาร่วมกัน 2. การสร้างการรับรู้ให้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา
สู่มรดกโลก ทำได้โดย 1) การเสริมสร้างความเข้าใจและการสร้างชุมชนที่แข็งแกร่ง 2) การส่งเสริมการร่วมมือและ
ความรับผิดชอบให้ชุมชน โดยประเด็นนี้จะต้องมีการร่วมสร้างกติการ่วมกัน 3) การสร้างความเชื่อมั่นและการ
รับรอง และ 4) การส่งเสริมความเป็นผู้นำให้กับชุมชน

คำสำคัญ: ป่าฮาลา-บาลา, แนวทางเตรียมความพร้อมขึ้นทะเบียนมรดกโลก, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aimed to 1) gather data to develop a community-participatory area management plan towards the preparation for the registration of the Hala-Bala Forest as a world heritage site, and 2) create awareness within the community to advocate for the Hala-Bala Forest as a world heritage site. It was a participatory qualitative research that selected key informants based on recommendations from stakeholders in the area, including local leaders (3 people),

community members (6 people), and representatives from governmental and non-governmental organizations (2 people), totaling 11 individuals, along with 40 participants in community forums. Data collection methods included document analysis, interviews, focus group discussions, and community forums. Data were analyzed using the triangulation method to compare findings, classify, and organize the information, followed by interpretative analysis to generate narrative summaries. The research findings suggested that: 1. Collaborative strategies and participation from all sectors are essential for preparing the Hala-Bala Forest for world heritage registration, emphasizing community participation processes to ensure collective benefits from the forest; and 2. Community awareness for advocating the Hala-Bala Forest as a world heritage site can be achieved through: 1) enhancing understanding and building resilient communities, 2) promoting cooperation and community responsibility through collaborative initiatives, 3) fostering confidence and endorsement, and 4) promoting community leadership.

Keywords: Hala-Bala Forest, World Heritage Registration Preparation Guidelines, Community Participation

บทนำ

มรดกโลก เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความสำคัญของสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม หรือ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม การวิทยาศาสตร์ หรือทางวัฒนธรรม และมีความสำคัญต่อมนุษยชาติทั้งในมิติทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ การได้รับการยอมรับเป็นมรดกโลกมีความหมายว่าสถานที่ดังกล่าวมีความคุ้มค่าและควรได้รับการอนุรักษ์และปกป้องอย่างยั่งยืนเพื่อให้สืบสานไปในอนาคต ในปี ค.ศ. 2020 มรดกโลกได้รับการจดทะเบียนและรับรองโดย UNESCO มากถึง 1,121 แหล่งทั่วโลก ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีความหลากหลายทั้งด้านประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวัด ปราสาท เมืองโบราณในประเทศต่าง ๆ เช่น พม่า รวมถึงด้านธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติและทะเลสาบที่โดดเด่นอย่างมาเซโนดีดีในทวีปแอฟริกา โดยการจดทะเบียนเหล่านี้เป็นการยอมรับถึงความสำคัญของสถานที่เหล่านั้นต่อมนุษยชาติทั้งในปัจจุบันและในอนาคต (UNESCO, 2020)

ป่าฮาลา-บาลา เป็นหนึ่งในแหล่งสายพันธุ์ทางชีวภาพที่มีความสำคัญอย่างมากในทวีปเอเชีย ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่หายาก ทำให้ป่าฮาลา-บาลา ถือเป็นแหล่งมรดกโลกที่มีค่าอันสูงในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทางวิทยาศาสตร์ การปรับปรุงสภาพป่าและการดูแลรักษาอย่างถูกวิธี จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้ป่าฮาลา-บาลา ได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งมรดกโลก และสามารถขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกได้อย่างสมควร Smith, J. ได้นำเสนอข้อมูลที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์เกี่ยวกับป่าฮาลา-บาลา โดยเน้นที่การบรรยายเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ และความเป็นระบบของป่า รวมถึงประวัติศาสตร์และความสำคัญทางวัฒนธรรมของพื้นที่นี้ โดยป่าฮาลา-บาลาเป็นธรรมชาติที่มีพื้นที่ครอบคลุมในเขตจังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และเขตรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม (Smith, J., 2020) ดังนั้น กระบวนการปกป้องรักษาผืนป่าฮาลา-บาลาด้วยกระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งปกป้องรักษาสายพันธุ์ทางชีวภาพในผืนป่าแห่งนี้โดยกลไกการสร้างการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของผืนป่า เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงสภาพป่าและการดูแลรักษาป่าฮาลา-บาลา ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้อย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาที่สั้น แต่เป็นกระบวนการที่ต้องการการมีส่วนร่วมและความมุ่งมั่นในระยะยาวจากทั้งการเมืองและ

ชุมชน บทความนี้จะนำเสนอแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการดูแลและจัดการป่า รวมถึงการสร้างความร่วมมือและความเข้าใจกันระหว่างทุกฝ่ายเพื่อเป้าหมายร่วมในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าฮาลา-บาลา ที่ยั่งยืนและยั่งยืนไว้ให้บุคคลรุ่นหน้าได้เข้าถึงและเพลิดเพลินกับการมีอยู่ของมันอย่างยั่งยืนในอนาคต ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นแหล่งมรดกโลก โดยมีการพัฒนาแผนการจัดการป่าที่มุ่งเน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมและการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นที่การสร้าง ความเข้าใจและการรับฟังต่อความต้องการและประสบการณ์ของชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลจัดทำแผนการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน สู่การเตรียมความพร้อมการจดทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก
2. เพื่อสร้างการรับรู้ให้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินงานวิจัยเรื่องแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นแหล่งมรดกโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะวิจัยได้วางแผนการดำเนินวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) การดำเนินงานสำหรับระยะเวลาก่อนดำเนินงาน คณะทำงานประชุมวางแผนการดำเนินงานโครงการ การประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ซึ่งวางแผนการดำเนินการเก็บข้อมูลด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่อนุรักษ์ และดำเนินการเตรียมเอกสาร (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2564); (กระทรวงการต่างประเทศ, 2566) 2) การดำเนินงานสำหรับช่วงระหว่างการดำเนินโครงการ โดยปฏิบัติตามปฏิทินแผนการดำเนินงานจัดทำแผนชุมชนเพื่อการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก ซึ่งได้ดำเนินกิจกรรม เช่น การศึกษาจากเอกสาร การสร้างการรับรู้ชุมชน และการจัดเวทีประชาคม เป็นต้น โดยเป็นการดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายในระยะแยก ได้แก่ ตำบลแม่หวาด อำเภอฮาทอด ตำบลเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง และอุทยานแห่งชาติบางลาง จังหวัดยะลา 3) การดำเนินงานสำหรับช่วงหลังการดำเนินโครงการ ได้ติดตามและนำเสนอข้อมูล เพื่อการสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในเวทีการจัดนิทรรศการต่าง ๆ

2. **ประชากรและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ** ได้แก่ 1) ลงพื้นที่โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างการรับรู้เบื้องต้น โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้นำในพื้นที่ จำนวน 3 คน กลุ่มประชาสังคมและประชาชนในพื้นที่ จำนวน 6 คน กลุ่มองค์กรภาคีภาครัฐและเอกชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 2 คน รวมจำนวน 11 คน 2) จัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นการจัดทำแผน โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ กลุ่มประชาชน กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้นำท้องที่และท้องถิ่น และกลุ่มเอกชน ผู้ประกอบการในพื้นที่ รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน โดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น จะเป็นการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ตามคำแนะนำของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในชุมชนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี และมีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในทางตรงและทางอ้อมในการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นมรดกโลก

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผ่านคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องผ่านช่องทางสารสนเทศ และจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีประชาคมรวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการสอบถามเชิงวิธีการ เช่น การใช้ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสารร่วมกัน เพื่อตรวจสอบว่าผลการค้นพบจากแต่ละวิธีให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน 2) จำแนกและจัดระบบข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย 4) นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

ผลการวิจัย

คณะทำงานได้ดำเนินการวิจัยแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นแหล่งมรดกโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งข้อสรุปผล ดังนี้

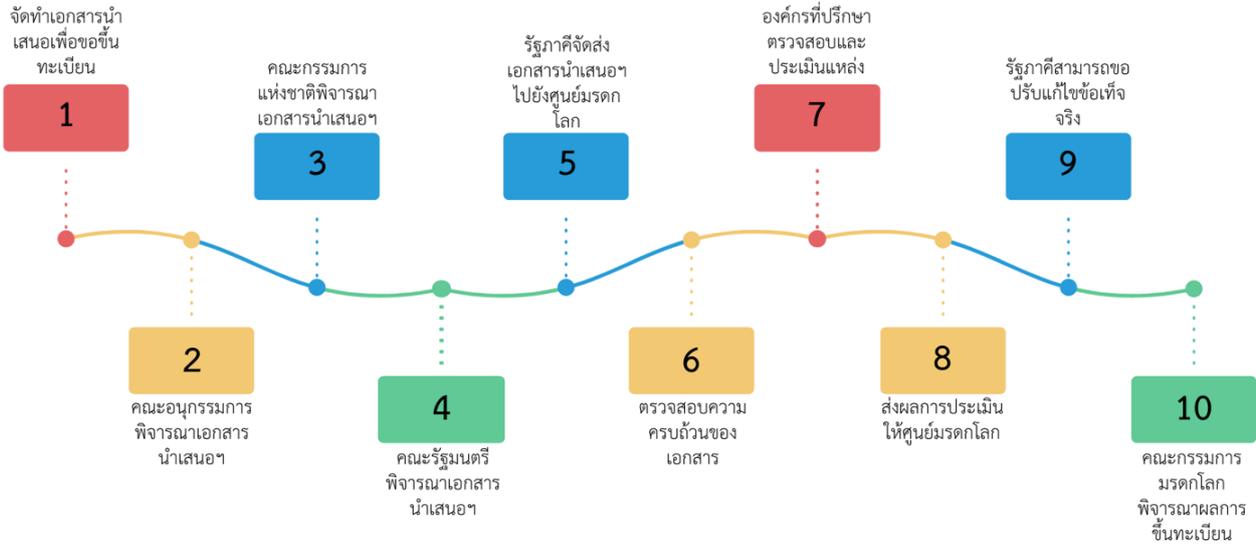
1. รวบรวมข้อมูลจัดทำแผนการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน สู่การเตรียมความพร้อมการจดทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก

คณะทำงานได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก โดยในระยะแรก ได้ดำเนินการศึกษาในพื้นที่เป้าหมายที่ 1 คือ เขตผู้มีผลกระทบจังหวัดยะลา ได้แก่ 1) การตรวจสอบเอกสารกระบวนการขึ้นทะเบียนมรดกโลก และ 2) บริบทพื้นที่ตำบลอัยเยอร์เวง ตำบลแม่หวาด ตำบลบางกลาง เป็นต้น โดยมีผลการศึกษาดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก

มรดกโลก หรือ แหล่งมรดกโลก คือ พื้นที่ซึ่งอาจจะเป็น ป่าไม้ ภูเขา ทะเลสาบ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รวมไปถึงเมือง ที่ได้รับการคัดเลือกจากยูเนสโก ว่าเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือด้านอื่น ๆ ที่มนุษย์หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา เพราะแม้จะเป็นทรัพย์สินของประเทศที่มรดกโลกนั้นตั้งอยู่ก็ตาม แต่เป็นสิ่งทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติที่จะได้ร่วมชื่นชมและช่วยกันอนุรักษ์สืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง

กระทรวงการต่างประเทศ ได้มีการเผยแพร่อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (WHC) โดยมีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2548 มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด 6 ข้อ สำหรับมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ 4 ข้อสำหรับมรดกโลกทางธรรมชาติ ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลก ดังนั้น จากข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ของ UNESCO เกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการเสนอให้ป่าฮาลา-บาลาเป็นแหล่งมรดกโลกคือ หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ ข้อ 3 ซึ่งกล่าวถึง "การเป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากหรือสวยงามเป็นพิเศษ" เนื่องจากป่าฮาลา-บาลามีความหลากหลายทางชีวภาพที่สูง มีพืชและสัตว์ที่หายากและเป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังมีสภาพภูมิประเทศที่งดงามและหลากหลาย เช่น ป่าฝนเขตร้อน ภูเขาหินปูน และแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์นี้ โดยขั้นตอนการเตรียมการขึ้นทะเบียนมรดกโลกจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เผยแพร่กระบวนการขั้นตอนการเตรียมการเพื่อขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการขั้นตอนการเตรียมการเพื่อขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก

1.2 บริเวณพื้นที่ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกของป่าฮาลา-บาลา ในเขตจังหวัดยะลา

จากการศึกษาแผนชุมชนของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับผืนป่าฮาลา-บาลา โดยในระยะแรกได้ศึกษาในพื้นที่เขตจังหวัดยะลา ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต ตำบลเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา และตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง พบว่า พื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่ มีการกำหนดนโยบายตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง มีภูเขาและทะเลสาบบนภูเขา มีป่าไม้ปกคลุมค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งสามารถเป็นจุดเด่นของพื้นที่ได้ โดยเฉพาะตำบลแม่หวาด มีพื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนและหน้าผาชัน ซึ่งเป็นธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะป่าฮาลา-บาลา เหมาะสำหรับที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคต นอกจากนี้ ในเขตตำบลเขื่อนบางลาง ในพื้นที่ตอนล่าง ยังเป็นอ่างเก็บน้ำ และเป็นอุทยานแห่งชาติบางลาง ที่มีสภาพภูมิประเทศหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน สลับกับที่ราบ ซึ่งเป็นทุ่งหญ้า มีทั้งเป็นภูเขาหินปูน หินแกรนิต หินอัคนี และหินกรวดขนาดใหญ่ เป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำหลายสายไหลมาบรรจบเป็นแม่น้ำปัตตานี และแม่น้ำสายบุรี

ด้วยลักษณะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้พื้นที่เหล่านี้อุดมไปด้วยพืชพรรณและสัตว์ป่า มีไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่น และมีค่าหายากขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ไม้หลุมพอง อยาง ตะเคียน สยาขาว สมพง ขนุนป่า จี๊ว มะกอกป่า ทัง ตะโก ไม้กล้วย ตีนเป็ด ตีนนก ตะแบก ยางน่อง จิกหว่า นาคบุตร หยน้ำ ไม้เนียน มะยมป่า ไม้กาลอ นมสาว มะตูมป่า ชี้หนอน มะม่วงป่า ศรียะลาหรือโคกเหลืออง เป็นต้น และพันธุ์เฉพาะถิ่นขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ใบไม้สีทอง ปาล์มบังสุรย์ เฟิร์นต้น บัวผุด ปูด กระวาน ดาหลา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ได้แก่ ช้างป่า เสือ เลียงผา กระตัง วัวแดง สมเสร็จ กวางป่า เก้ง กระจง หมูป่า ลิงค่าง ชะนี เม่น นากใหญ่ขนเรียบ ชะมด พังพอน นกยางเขนดง นกกรงหัวจุก นกโพระดก นกพญาปากกว้าง นกเงือกมีอยู่ 10 ชนิด เช่น นกชนหิน นกเงือกปากดำ นกกางีง เต่า กิ้งก่า จิ้งเหลน กบภูเขา และงู เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่าจุดเด่นของพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล ที่เด่นชัดได้แก่ เรื่องพื้นที่และทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมถึงกระบวนการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนโยบายตามแผนงานของชุมชนในการส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่กระนั้น กระบวนการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่ทั้งในเรื่องบุคลากรภาครัฐที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ และเครื่องมือในการปกป้องรักษาพื้นที่นั้น จึง

ทำให้เป็นจุดอ่อนของกระบวนการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ยังไม่เข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของกระบวนการอนุรักษ์ พื้นที่พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติในเขตผืนป่าฮาลา-บาลา ด้วยกระบวนการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกต่อไป

2. สร้างการรับรู้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก

คณะทำงานได้ดำเนินการลงพื้นที่ในการสร้างการรับรู้ของชุมชนและลงพื้นที่โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างการรับรู้เบื้องต้น ให้แก่ผู้นำในพื้นที่ ซึ่งพบว่า ประชาชนและเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐในพื้นที่ยังไม่มีกรรับรู้ข้อมูลหรือกระบวนการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา ขึ้นเป็นมรดกอาเซียนข้ามแดน จึงทำให้คณะทำงานได้เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้แก่แกนนำ โดยมีผลการเก็บข้อมูลและการสร้างการรับรู้ดังนี้

2.1 ด้านการรับรู้ข่าวสารและข้อมูล

การรับรู้ข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลาบาลาเป็นมรดกโลกนั้น พบว่าประชาชนค่อนข้างมีการรับรู้น้อย โดยเฉพาะกลุ่มชาวบ้านทั่วไป ในส่วนผู้ได้รับรู้ในระดับการทราบข่าวคร่าวแต่ไม่ลึกซึ้ง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำศาสนา ในส่วนที่รับรู้ทั้งกระบวนการการขึ้นทะเบียนมรดกโลก ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่อุทยานที่เคยผ่านการเข้าร่วมประชุมกับภาคีเครือข่าย นอกจากนี้ กลุ่มที่ไม่มีข้อมูลการรับรู้เลย ได้แก่ กลุ่มข้าราชการปกครองภาครัฐ ซึ่งกระบวนการรับรู้ดังกล่าว จะเป็นการรับรู้ผ่านผู้แทนราษฎร การเข้ากิจกรรมทางสังคม และผ่านสื่อโทรทัศน์ในวาระการอภิปรายสภาผู้แทนราษฎร

“เคยได้ยินในโทรทัศน์ แต่ไม่รู้ว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์ใหม่ ถ้าเขายกเป็นมรดกอาเซียน มรดกโลก อันนี้ยังไม่เข้าใจ เอาอย่างนี้ก่อน ป่าฮาลาบาลา ถ้ายกเป็นของอาเซียนแล้วประชาชนจะได้รับผลประโยชน์อะไร?”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2565)

อย่างไรก็ตาม การรับรู้ผ่านกระบวนการดังกล่าว ยังคงทำให้ประชาชนมีความกังวล โดยเฉพาะความกังวลในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน การถูกจำกัดสิทธิ และในส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นคนถิ่นเดิม ได้แก่ พื้นที่ ฮาลา (เป็นอดีต ตำบล หนึ่งในของอำเภอเบตง ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่สงวน) มีความกังวลว่าจะไม่ได้กลับไปฮาลาเพื่อเยี่ยมเยียนสุสานบรรพบุรุษ รวมทั้งการดูแล เยียวยาประชาชนในพื้นที่นั้น ทางภาครัฐควรมีความชัดเจนในการปฏิบัติและความยุติธรรม

2.2 ความรู้ความเข้าใจในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก

ประเด็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลักดันป่าฮาลาบาลาสู่มรดกโลก นั้น พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจกระบวนการการขึ้นทะเบียนมรดกโลก การใช้ประโยชน์จากการขึ้นทะเบียนมรดกโลก กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการครอบครองพื้นที่ เช่นเดียวกัน เจ้าหน้าที่ภาครัฐเองก็ยังคงเป็นส่วนน้อยที่เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งจะรับทราบแค่เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้ที่เข้าร่วมประชุมภาคีและดูแลเท่านั้น

“เคยได้ยิน ๆ แต่เราไม่รู้ว่ามันได้ประโยชน์อย่างไร เสียประโยชน์อย่างไร”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, 2565)

“ผมเคยถามญาติกำนัน เขาไป 2 วัน 2 คืน ต้องเดินเข้าไป คือว่าเราดูแล้วว่าไม่กระทบบ้านเรา แต่เราจะได้รับอานิสงส์ แต่เราจะทราบจากอาจารย์ว่าถ้าทำแล้วกระทบไหม ถ้าอาจารย์บอกว่าไม่มี ก็ไม่มีปัญหา”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, 2565)

ดังนั้น จากข้อมูลที่สะท้อนจากประชาชน พบว่า ภาครัฐควรมีการดำเนินการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นมรดกโลก โดยเฉพาะกระบวนการที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาครัฐ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะทำให้เกิดการลดความขัดแย้งในชุมชน ทั้งความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับภาครัฐ และความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชนกันเอง โดยเฉพาะความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในอนาคต ทั้งนี้ ควรมีการสร้างความเข้าใจในการเยียวยาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้แก่ประชาชนเพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

2.3 ความคาดหวังต่อการขึ้นทะเบียนมรดกโลก

ในการสอบถามความคาดหวังต่อการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา เป็นมรดกโลกนั้น คณะทำงานได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความคาดหวังของกลุ่มภาคประชาชน และความคาดหวังของผู้นำและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีผลดังนี้

2.3.1 ภาคประชาชน

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในด้านความคาดหวังต่อการขึ้นทะเบียนมรดกโลกนั้น พบเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีถิ่นฐานเดิมที่ฮาลา ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่อนุรักษ์ในเขตป่าฮาลาบาลา และกลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ทั่วไป โดยกลุ่มที่เป็นผู้มีถิ่นฐานเดิมนั้น คาดหวังในเรื่องการปฏิบัติทางประเพณีและวัฒนธรรมเดิม เช่น การเย็บเย็บนูกุโบร์ รวมทั้งการคาดหวังให้ภาครัฐแสดงความชัดเจนในเรื่องการเยียวยาให้กับผู้ที่อพยพออกจากถิ่นฐาน ซึ่งปัจจุบันนั้นยังคงมีความหวังว่าอยากกลับไปอาศัยในถิ่นฐานเดิม และหากไม่สามารถอาศัยในถิ่นฐานเดิมได้นั้น ยังคงหวังว่าจะได้รับการดูแลที่เท่าเทียมกันกับกลุ่มที่อพยพถิ่นฐานในพื้นที่อื่นๆอย่างในอดีตที่ผ่านมา

“ผมก็แค่หวังว่าภาครัฐจะสร้างความชัดเจนมากขึ้นในเรื่องการดูแลชาวฮาลา เคื่อบอกว่าเยียวยาแล้ว ให้ที่ดินแล้ว แต่ให้ใคร ชื่ออะไร แต่บรรพบุรุษผมไม่ได้ ตอนนั้นก็ไปดูได้เลยว่าเค้าอยู่กันยังไง ที่ทำกินก็ไม่มี จากตอนที่อยู่ที่ฮาลา มีที่ดินทำกิน ทำนา หลายไร่ แต่มาอยู่ที่นี้ไม่ถึงไร่”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3, 2565)

“ก็ตอ อยากกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด ตอนอพยพมาตอนนั้น ก็ตออายุ ประมาณ 10 ขวบ ซึ่งหลังทหารออกจากป่า เพราะจะปราบคอมมิวนิสต์ หลังจากนั้นก็ได้กลับบ้านเลย ไปเยี่ยมกุโบร์ 2-3 ครั้ง ก็ไม่ได้ไปแล้วเพราะเดินทางลำบาก”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, 2565)

ในส่วน of ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั่วไปนั้น พบว่า ความคาดหวังครั้งนี้จะมุ่งเป้าไปที่เรื่องการท่องเที่ยว เนื่องจากได้เห็นประสบการณ์จากพื้นที่อื่น ๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนมรดกโลก ซึ่งมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการนี้ ยังคงมีความคาดหวังว่าจะมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งประชาชน ภาครัฐและเอกชน ที่จะมาลงทุนในอนาคต

“ใช่ ๆ ชาวบ้านก็ชอบแหละ เรื่องเงินทอง ถ้าไม่กระทบเรื่องสิทธิที่อยู่ก็ไม่เป็นไร”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2565)

“อยากถามอาจารย์ว่า เหมือนแก่งกระจานที่เคยได้ยิน แต่ว่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลกใช้ไหม? แล้วคน
ยังง เขาเห็นด้วยไหม? แล้วได้อะไรบ้างแล้ว?”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, 2565)

ดังนั้น กระบวนการสร้างความเข้าใจให้ประชาชนรับรู้ถึงผลกระทบของการขึ้นทะเบียน
ป่าฮาลาบาลา เป็นมรดกโลกนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ประชาชนมองเห็นเป้าหมายและประโยชน์ร่วมกัน
 อีกทั้งยังสามารถทำให้กระบวนการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ นั้นเกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

2.3.2 ผู้นำ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

จากผลการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบว่า ความคาดหวังจากการที่
ป่าฮาลาบาลาได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น เป็นความจำเป็นที่จะส่งเสริมแนวทางในการอนุรักษ์ผืนป่าให้เกิด
ความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณในด้านอุปกรณ์พื้นที่ในการสำรวจพื้นที่ เช่น GPS เป็นต้น
นอกจากนั้น มองว่า การขึ้นทะเบียนมรดกโลกนั้นจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนช่วยกันดูแลผืนป่าผืนนี้
 เพื่อให้ลูกหลานได้ประกอบการและใช้ชีวิตได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม มองว่า การดำเนินงานของภาครัฐและผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสียต้องมีการร่วมมือกัน โดยเฉพาะการดำเนินงานจากฝ่ายปกครอง ที่ต้องเป็นหน่วยในการเชื่อมโยง
ข้อมูลระหว่างภาครัฐและประชาชน ในการสร้างความเข้าใจกัน เช่น ในเรื่องกฎกติกาของหน่วยงานรัฐไปผนวกกับ
กติกาของชุมชน เพื่อให้เกิดฉันทามติในการดำเนินการต่อไป

“การรับรู้ของชาวบ้าน เป็นประเด็นแรกเลยคือการสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน คนที่อยู่รอบ ๆ ผืนป่า
นี้ ทั้งฝั่งยะลาที่ดี นราธิวาสที่ดี เพราะผืนป่านี้มันครอบคลุม 2 จังหวัด ก็ต้องสร้างความเข้าใจหมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ
ผืนป่าให้เขารู้ให้ได้ว่า การเปิดเป็นมรดกอาเซียนไม่ได้ไปกำจัดสิทธิของเขาที่เขาใช้ชีวิตชีวิตชุมชนอยู่โดยปกติ
สุขของเขาอยู่แล้ว แต่การใช้วิถีชีวิตชุมชนของเขาโดยมีกติกา มารองรับแค่นั้น”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, 2565)

2.4 กระบวนการคืนความรู้สู่ชุมชน

ได้มีการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้มีส่วน
ได้ส่วนเสีย โดยการสรุปประเด็นที่สำคัญเพื่อนำข้อมูลคืนความรู้แก่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง สู่กระบวนการมีส่วน
ร่วมในการจัดทำร่างแผนการดำเนินงานการขึ้นทะเบียนป่าฮาลาบาลา สู่มรดกโลก โดยการให้กระบวนการมีส่วน
ร่วมด้วยวิธีการจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นในการจัดทำแผน โดยเริ่มจากกระบวนการถ่ายทอดองค์
ความรู้เพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลร่วมกัน และการแบ่งกลุ่มเพื่อถอดบทเรียนและวางแผนเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม
ประชาชน กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้รื้อท่อน้ำทิ้งและท่อน้ำทิ้ง และกลุ่มเอกชนผู้ประกอบการในพื้นที่

ภายหลังจากกระบวนการกลุ่มระดมความคิดเห็นเพื่อนำข้อมูลจัดทำแผนการเตรียมความพร้อมแบบ
มีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ความต้องการและความคาดหวังของการขึ้นทะเบียนมรดกโลก และ
2) กติกาการใช้ประโยชน์ป่าฮาลาบาลาร่วมกัน ซึ่งคณะทำงานได้ดำเนินการถอดสรุปผลโดยให้ตัวแทนนำเสนอ
ข้อมูลแต่ละกลุ่มเพื่อจัดทำร่างแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม โดยกระบวนการดังกล่าว สามารถทำให้เกิดการ
สร้างการรับรู้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-ฮาลา สู่มรดกโลก นอกจากนั้น กระบวนการสร้างการรับรู้ให้ชุมชนใน
การผลักดันป่าฮาลา-ฮาลา สู่มรดกโลก ควรมีการเสริมสร้างความเข้าใจและการสร้างชุมชนที่แข็งแกร่งโดย
กระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่การให้ความสำคัญของการปกป้องและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการร่วมมือและความรับผิดชอบจะเป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ช่วยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกในการรักษาและประเมินค่ามรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยการทำงานร่วมกันชุมชนสามารถสร้างกฎหรือข้อกำหนดที่ช่วยในการปกป้องและรักษามรดกนี้ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการดำเนินงานพบว่า ชุมชนมีความต้องการในการร่วมกำหนดกติกาที่เกี่ยวข้องร่วมกัน จำนวน 2 กติกา ได้แก่ 1) กติกาที่เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ป่าฮาลา-บาลา เช่น การค้าขายของที่ระลึกรองรับการท่องเที่ยว คนพื้นที่มีสิทธิทำกิน ร้อยละ 80 การกำหนดเขตสำหรับคนนอกพื้นที่ กติกา พรบ. อุทยาน การใช้พื้นที่ฤดูกาลในการใช้พื้นที่ รวมถึงเขตท่องเที่ยวและเขตการดูแลรักษา และ 2) การอนุรักษ์และการดูแลวิถีชนพื้นเมือง รวมถึงพื้นที่อาศัยของชนพื้นเมือง (โอรังอัสนี) ซึ่งทั้ง 2 กติกาเหล่านี้ยังไม่มีดำเนินการใดใดที่เป็นรูปธรรมที่ควรเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานทางการศึกษาที่จะเป็นหน่วยเชื่อมโยงในการจัดการให้กระบวนการเหล่านี้นำไปสู่นโยบาย รวมทั้งอำนาจทางการเมืองหลักระดับชาติ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการนำมาซึ่งการใช้ประโยชน์จากการขึ้นทะเบียนพื้นที่ป่าเป็นมรดกโลกแบบมีส่วนร่วม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจัดทำแผนการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน สู่อการเตรียมความพร้อมการจดทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก

การรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อมการขึ้นทะเบียนมรดกโลกของป่าฮาลา-บาลานั้น ได้นำมาจากการประเด็นความต้องการ ปัญหาและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของทุกภาคส่วน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่และศึกษาจากพื้นที่ตัวอย่างที่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว โดยการร่วมกำหนดกลยุทธ์และวิธีการร่วมกันและมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน โดยออกมาเป็นโครงการสู่การปฏิบัติ จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการสร้างการรับรู้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก 2) โครงการพัฒนาสื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ฮาลา 3) โครงการศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการขึ้นทะเบียนมรดกโลกและการจัดการชุมชน 4) กิจกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายภาครัฐ และ 5) โครงการการจัดทำกติกาและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ป่าฮาลา-บาลาแบบมีส่วนร่วม โดยในการดำเนินการนั้นควรมีการสร้างร่วมมือและร่วมดำเนินการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาหรือองค์กรทางวิชาการควรทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับผิดชอบหลักและผู้ประสานงานเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม ของประชาชนให้เพิ่มขึ้นสามารถทำได้โดยการนำเครื่องมือการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) มาใช้ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว (ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ, 2554) ซึ่งจากผลการศึกษาคณะทำงานเล็งเห็นถึงการเปิดโลกทัศน์ของชุมชนในการศึกษาพื้นที่เรียนรู้ตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้น ซึ่งตรงกับ ประพจน์ ณ บางช้าง ได้กล่าวว่าชุมชนสามารถใช้นวัตกรรมสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยให้เน้นความสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนได้ ซึ่งต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ประพจน์ ณ บางช้าง และคณะ, 2564)

2. สร้างการรับรู้ให้ชุมชนในการผลักดันป่าฮาลา-บาลา สู่มรดกโลก

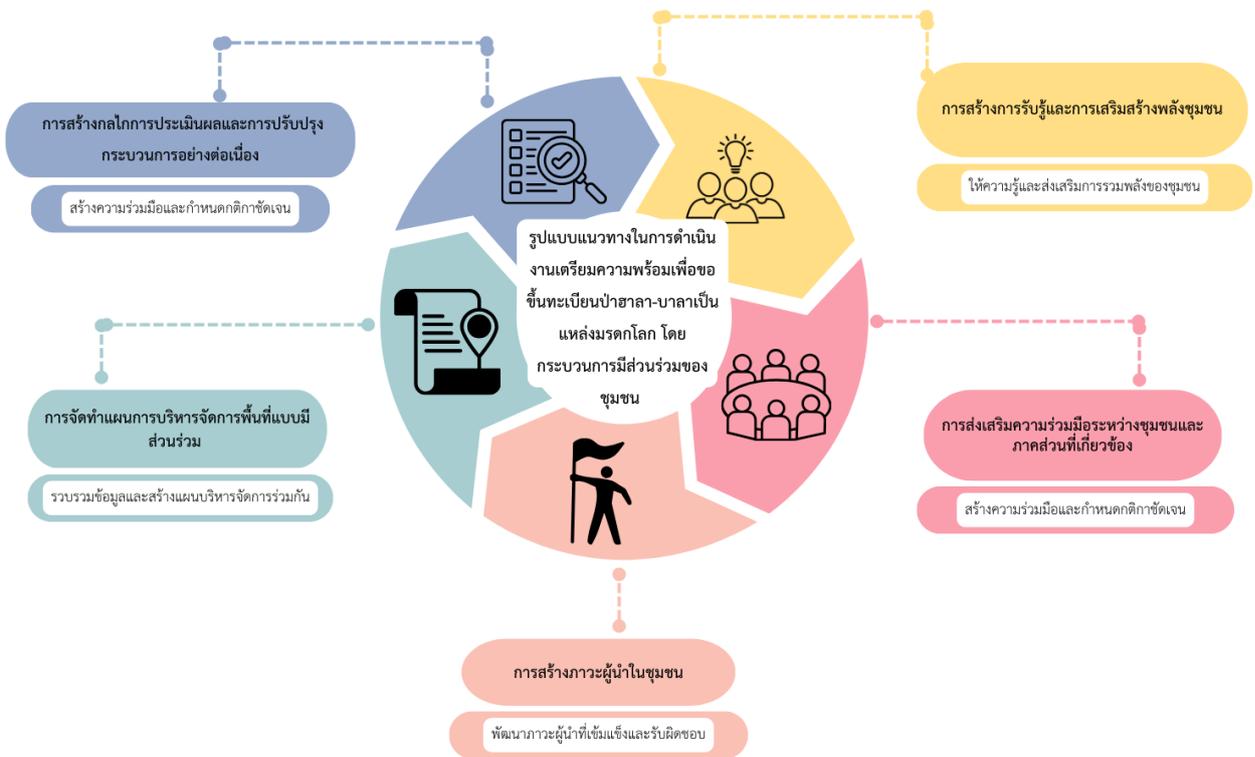
การสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับชุมชนในกระบวนการผลักดันป่าฮาลา-บาลาสู่การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากชุมชนมีบทบาทสำคัญในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญเหล่านี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะ

นำไปสู่ความสำเร็จในกระบวนการนี้ โดยที่ชุมชนต้องมีความรู้สึกว่าการรักษามรดกโลกเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขาเองและอนาคตต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม แสดงให้เห็นถึงการเน้นย้ำความสำคัญของการสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบระหว่างชุมชน ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เกิดการกำหนดกติกาที่มีประสิทธิภาพสำหรับการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนได้ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558)

มากไปกว่านั้น กระบวนการสร้างการรับรู้ของชุมชน ยังเป็นการสร้างพลังอำนาจของชุมชน ตามแนวคิดการเสริมพลังชุมชน ของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม โดยกระบวนการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าฮาลา-บาลา การเสริมพลังชุมชนเน้นถึงความสำคัญของอำนาจในเชิงกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของชุมชนและการกระทำร่วมกัน จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญนี้ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2566) ดังนั้น การสร้างการรับรู้ในกระบวนการผลักดันป่าฮาลา-บาลาสู่มรดกโลก จึงไม่เพียงแต่เป็นการให้ข้อมูลหรือความรู้แก่ชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือร่วมกันของชุมชน ซึ่งสอดคล้องว่ากระบวนการนี้เป็นพลวัตที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง การทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์จะช่วยสร้างความศรัทธาในศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการผลักดันให้ป่าฮาลา-บาลาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในที่สุด นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าชุมชนสามารถสร้างอำนาจจากภายใน และใช้พลังร่วมกัน ในการเป็นเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ นั้น เป็นส่วนสำคัญที่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานอนุรักษ์มรดกโลกได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นแหล่งมรดกโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

ภาพที่ 2 ผังรูปแบบแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การสร้างการรับรู้และการเสริมสร้างพลังชุมชน กระบวนการแรกในโมเดลนี้คือการสร้างการรับรู้และเสริมพลังชุมชนตามแนวคิดการเสริมพลังชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการรวมพลังของชุมชนในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนแก่ชุมชน ซึ่งการเสริมสร้างพลังชุมชนนี้ยังเน้นถึงการส่งเสริมอำนาจในเชิงกลุ่ม การรวมตัวและการกระทำร่วมกันของชุมชน
2. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โมเดลนี้เน้นการจัดตั้งคณะทำงานร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วนที่มีบทบาทในการดูแลและพัฒนาพื้นที่ป่าฮาลา-บาลา ซึ่งการทำงานร่วมกันนี้ต้องมีการกำหนดกติกาและข้อบังคับที่ชัดเจน โดยอ้างอิงจากความต้องการและข้อเสนอแนะของชุมชน
3. การสร้างภาวะผู้นำในชุมชน จะทำให้ชุมชนสามารถดำเนินงานในการปกป้องและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน การสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถและมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองจะช่วยให้กระบวนการอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วม การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ และการศึกษาแหล่งตัวอย่าง จะช่วยให้แผนการบริหารจัดการพื้นที่มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
5. การสร้างกลไกการประเมินผลและการปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตรวจสอบและประเมินความสำเร็จของกระบวนการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นแหล่งมรดกโลกเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะมีผลต่อการรักษาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ เนื่องจากความรู้และประสบการณ์ของชุมชนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสามารถเสริมสร้างความสำเร็จของกระบวนการได้ด้วย ซึ่งแนวทางในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลา ควรเริ่มจากการสร้างการเข้าใจ ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการสร้างภาวะผู้นำให้กับชุมชน นอกจากนี้ การสร้างการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนจะเป็นการสร้างโอกาสในการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชน ซึ่งในท้ายที่สุดยังคงต้องมีการจัดการประเมินผลและปรับปรุงกระบวนการตามความต้องการของชุมชนและเป็นไปตามแนวทางของการขึ้นทะเบียนมรดกโลก ดังนั้นควรมีการสร้างกลไกการสื่อสารที่เป็นมาตรฐานและเป็นประสิทธิภาพในชุมชนเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมถึงการสร้างกลุ่มงานหรือคณะกรรมการที่มีความหลากหลายในฐานะของชุมชนเพื่อประสานงานและเสริมสร้างความร่วมมือ และสร้างโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพและมีความยืดหยุ่นสำหรับการดำเนินงานและการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน: รัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนในพื้นที่ป่าฮาลา-บาลามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานเตรียมความพร้อมเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยให้ความสำคัญกับความรู้และประสบการณ์ท้องถิ่น ซึ่งสามารถเสริมสร้างความสำเร็จของกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) พัฒนภาวะผู้นำในชุมชน: รัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรลงทุนในการพัฒนภาวะผู้นำภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นผู้นำในการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนเอง และสามารถดำเนินงานตามกรอบการขึ้นทะเบียนมรดกโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) สร้างกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ: จำเป็นต้องจัดตั้งกลไกการสื่อสารที่มีความมาตรฐานและประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชน องค์กรภาครัฐ และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) การจัดตั้งกลุ่มงานหรือคณะกรรมการที่หลากหลาย: ควรจัดตั้งคณะกรรมการหรือกลุ่มงานที่มีความหลากหลายจากภายในชุมชน เพื่อประสานงานและสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ ในการดำเนินงานเตรียมความพร้อม และ 5) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการ: ควรพัฒนาโครงสร้างการบริหาร

จัดการที่มีความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเตรียมความพร้อมได้อย่างทันที ข้อเสนอแนะในการวิจัย 1) ศึกษาความพร้อมของชุมชน: ควรมีการวิจัยเพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนในพื้นที่ป่าฮาลา-บาลาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก โดยศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น และ 2) การวิเคราะห์ผลกระทบ: ควรดำเนินการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2566). อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (WHC). เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2566 จาก <https://fad.mnre.go.th/th/mph/content/219>
- ประพจน์ ณ บางช้าง และคณะ. (2564). การพัฒนานวัตกรรมสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของจังหวัดระนอง. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 25(3), 156-167.
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (คมวิทย์ สุขเสนีย์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (นิ นุสรรา มินทรศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (ภู ตรา อาแล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (ฐานกุล กุฎิกักดี, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (คมวิทย์ สุขเสนีย์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7. (15 ธันวาคม 2565). บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนป่าฮาลา-บาลาเป็นมรดกโลก. (นาเดีย ปายอ, ผู้สัมภาษณ์)
- ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศล และคณะ. (2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก: กรณีศึกษา: อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2558). ชุมชน ความเป็นส่วนตัว และการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์. วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร, 17(1), 1-27.
- _____. (2566). การเสริมพลังชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2564). รู้จัก 6 มรดกโลกของไทย. เรียกใช้เมื่อ 20 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4717/>
- Smith, J. (2020). Exploring the biodiversity of Halabala Forest. *Journal of Tropical Ecology*, 15(3), 45-58.
- UNESCO. (2020). World Heritage List. Retrieved November 20, 2020, from <https://whc.unesco.org/en/list/>